

már ott is vannak a detektívek, ei-állják az ajtókat — és a srófocskák, tengelyek, kerekék külön-külön hullanak, mintha nem is ugyanannak a szerkezetnek lettek volna a tagjai, és megadással várják, hogy mesterük majd csak utánuk nyúl csipeszével és valahol máshol újra felhasználja őket.

Komoly, céltudatos munka ez az írásmű, de nem regény a szónak általánosan ismert értelmében, bár az lehetne, ha ezek a nagy gonddal és szorgalommal összehordott részletek egy nagyobb távlatú kompozícióban nyernének felhasználást. Így ez a munka a kistsztviselői típus kegyetlen persziflázsa csupán, de távol attól, hogy naturalista hatásokra törekedjék. Így maradhat az író odaadása alakjaihoz minden részvét nélküli s így marad ő maga is kívül rajtuk a nélkül, hogy igazán följük kerülhetne.

Ibsen azt mondja: írni annyi, mint ítéletet tartani magunk fölött. Azt hiszem, ezt ki lehetne egészíteni azzal, hogy kárpótlás is, elégtételvévés is mindazokért a sérelmekért, amelyek bennünket értek és amelyekért a sorsot, a véletlent, a társadalmat, szóval csupa rajtunk kívül álló erőt okolunk, a nélkül, hogy a magunk hibáit, gyöngeségeit elismerni hajlandók volnánk. Az az érzésem, hogy Komor Andrást is efféle kárpótlás-szerzés, elégtételvévés indította műve megírására, ha öntudatlanul is, és mire terve öntudatosra érlelődött, már ítélkezett is önmagáról, mert kiküszöbölte a részvétet, az emberi szolidaritás érzését az alakjai iránt.

Ez a mű nem üdítő és nem szórakoztató olvasmány, de Komor nem is törekszik közönségsikerre. Ő az írók írója. Egyéni hangja, céljai, törekvései kezdettől fogva érdeklődést keltettek és kikövetelik, hogy a leg-őszintébb tárgyilagosság hangján beszéljünk róluk. *Majthényi György.*

Horváth István magyar irodalom-története. *Magyar Irodalmi Ritkaságok* 28. kötete. — Szerkeszti Vajthó László.

Pap Károly egyetemi tanár gondozásában a debreceni református gimnázium és a Dóczy-leánygimnázium ifjúsága kiadta annak a Horvát István történettudós és nyelvbúvárnak magyar irodalomtörténeti előadásait, akiről a legtöbben csak azt tudják, hogy hazafias érzésének túlbuzgóságában még az első emberpárt: Ádámot és Évát is magyarnak vallotta. Nevükből bizonyítgatta, hogy magyarul beszélgettek a paradicsomban, mert hiszen Ádám = á d á m, Éva pedig = e j h a j.

Még az is, aki a jó tréfának vélt magyarázatot enyhén mosolyogja meg, «déliabos» Horvátnak nevezi tudósunkat, aki a szavak hasonló hangzása alapján mutatta ki, hogy majdnem minden valamire való nép (a művelt egyiptusitól kezdve) nemcsak rokona nemzetünknek, de vég-eredményében azonos azzal, mert magyar az eredete. De Horvát Istvánról ne csak a tévedései jussanak eszünkbe! És ne feledjük, hogy abban a korban más nemzetek lelkes és tudós fiaianál sem voltak szokatlanok hasonló tévedések. Ha akadt is már 1770-ben egy Sajnovics, aki rámutatott a magyar és ugor nyelvek rokonságára, még jó későbbben egy Jókai Mór is elutasította a «halszagú atyafiságot». — Mikor pedig egy tudós francia alig két évszázaddal ezelőtt kétségbevonta a francia nép trójai eredetét, merészségéért a Bastille nyirkos falai közé zárták.

Horvát István tévedései elenyésznek nagy érdemei mellett. — Most közreadott magyar irodalomtörténete és Pap Károly értékes bevezetője is bárkit meggyőzhetnek erről. — Dícséretes munkát végeztek tehát azok, kik e munka megszületését elősegítették. Elsősorban Pap Károly, aki-

nek sikerült egy hagyatékban felfedeznie azt a kéziratot jegyzetet, melyet nem kisebb ember írt «Tekintetes Horvát István úr, az S. S. Mesterségek és Bölcselkedés Doktorának. S. a. T. előadásai szerint» —, mint Pauler Tódor. 2-ik esztendőbeli bölcselkedő Pesten, 1832. — Ez a Pauler Tivadar, aki tizenhétéves korában bölcsészeti, húszéves korában pedig jogdoktori oklevelet nyert a pesti egyetemen, később pedig Eötvös József báró utóda lett a közoktatásügyi miniszteri székben és a Tisza Kálmán kormányában mint hazánk igazságügyminisztere halt meg.

Horvát István, mint Révai Miklós kedvenc tanítványa, nyelvtörténeti kutatásai közben hajlott át a hazai jog- és őstörténet bűvárlatára. Sokat foglalkozott irodalmi multunkkal. Lassanként áttekinti annak egész anyagát, hazai és külföldi forrásműveit és pár évtized alatt oly ropant adalék-tömeget gyűjt össze, amelyre a tudomány minden munkása ma is tisztelettel tekinthet. Rengeteg kézirat-hagyatéka van a Nemzeti Múzeum kézirtárában; irodalomtörténeti alig néhány lap. Azért becses ez a most kinyomtatásra került Pauler-féle «Magyar Litteratura», mert teljes, kerek egységben őrizte meg számunkra Horvát István irodalomtörténeti előadásait. 1830 óta, mint helyettes — 1837-től pedig mint a magyar nyelv és irodalom rendes tanára működött a pesti egyetemen. — Most megjelentetett munkájában irodalmi multunkat 36 tételben és öt időszakaszban tárgyalja. Tételeinek fele a reformáció előtti, másik fele a reformáció utáni korokat ismerteti a Tudományos Akadémia megalapításáig. — Az irodalom leglényegesebb jegyül a magyar nyelvet tekinti. Mit és mennyit tettek ennek érdekében írók, költők, királyok és papok... elsősorban ezt vizsgálja, ennek művelődéstörténeti

útját rajzolja. Amiként megállapítja, «hogy a kereszténység felvétele által a magyar nyelv a vallás dolgában erős határok közé szorított», akként hirdeti, hogy a reformáció «a nemzeti nyelvbe mintegy új életet öntött» és a vallásról folyt «vetekedő írások» nevelték a magyar nyelv keletét. — Sok részletkérdéssel adós marad. Balassa Bálintot, Apácai Cseri Jánost meg sem említi. Forrástanulmányt, elmélyedést sürget, de ő maga is mellőzi előadásában nem egyszer a rendelkezésére álló forrásokat. Teszi ezt azért, mert nem teljességre, hanem inkább jellegzetességre törekszik.

Kegyelettel és meghatottsággal olvassuk ez előadásokat, melyeket egykoron Pauleren kívül báró Eötvös József, Szalay László, Toldy Ferenc és sok kiváló magyar lelkesedéssel hallgatott attól, kinek a magyarságért hevülő lelke egy sereg költőre, közöttük a legnagyobbra: Vörösmartyra is rendkívül nagy hatással volt.

Mesterházy Jenő.

Lambrecht Kálmán : Herman Ottó. Könyvbarátok Kis Könyve. Magyar Könyvbarátok kiadása. Budapest, 1934.

A Magyar Könyvbarátok és az Egyetemi nyomda alig vállalhattak szebb feladatot magukra, mint az ifjúság részére megírni annak az embernek az életrajzát, aki a tudomány legkülönbözőbb területén bámulatos otthonossággal mozgott. Kutató tekintetével meglátta és feltárta a tudomány eddig lappangó kincseit, új tennivalókra és munkalehetőségekre mutatott rá. Útnak bocsátotta a magyar néprajzot, az ősembertant; vaskos köteteket írt Magyarország pókfaunájáról, a lápi pákász-halászemberek csodálatos életéről s megélevenítette előttünk az északi madárhegyek világát. Mindig volt valami új mondanivalója a szakembernek és